

บทปริทัศน์หนังสือ (Book review)

วรรณพฤกษ์ เทียมเดช¹

Wanphruek Thiamdaet

ชื่อเรื่อง : หลักคิด: การจัดการหลักสูตรและการสอน

ผู้แต่ง : ไพฑูรย์ สินลารัตน์

ปีที่พิมพ์ : 2562 (พิมพ์ครั้งที่ 5)

สำนักพิมพ์ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนหน้า : 245 หน้า

เกริ่นนำ

ผู้เขียนหนังสือได้จัดพิมพ์ใหม่เป็นครั้งที่ 5 นั้นแสดงให้เห็นว่ามีผู้อ่านที่ให้ความสนใจหนังสือของผู้เขียนเป็นอย่างมาก หนังสือ “หลักคิด: การจัดการหลักสูตรและการสอน” เขียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายมีการตกผลึกองค์ความรู้ของผู้เขียนหลังจากผ่านการกลั่นกรองให้ถูกต้องและเหมาะสมจากตำราทั้งต่างประเทศและในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เขียนได้เขียนโดยทำการวิเคราะห์ร่วมกับบริบทของสังคมไทย นั่นจึงเป็นเหตุผลที่ว่าทำไมผู้อ่านจึงให้ความสนใจหนังสือเล่มนี้ การพิมพ์ครั้งนี้ยังคงใช้ต้นฉบับที่ผ่านการปรับปรุงมาอย่างสมบูรณ์แล้ว ซึ่งเหมาะกับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นต้นไป เพื่อให้ผู้อ่านนำวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และการนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อยอดไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ ในการจัดเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนปรับปรุงรูปแบบและวิธีสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมไทย ซึ่งเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วย 3 ตอนด้วยกัน คือ การจัดการหลักสูตร การจัดการการเรียนการสอน และบทบาทผู้นำทางวิชาการ เนื้อหาโดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการคิดและการคิดเชิงวิเคราะห์ ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านมีมุมมองที่ลึกซึ้งและกว้างขวางเพื่อให้เป็นประเด็นในถกเถียงทางวิชาการในเชิงของการบริหารหลักสูตรและการสอนต่อไป

¹อาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (ผู้รับผิดชอบบทปริทัศน์หนังสือ)

e-mail: wanphruek.thi@mail.pbr.u.ac.th

วัตถุประสงค์

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ให้ผู้สอนทางการศึกษาใช้หนังสือเล่มนี้กับผู้เรียนระดับปริญญาตรี โดยให้ผู้เรียนอ่านหลักคิดต่าง ๆ อย่างละเอียดแล้วทดสอบความเข้าใจพร้อมทั้งฝึกวิเคราะห์เนื้อหา ถ้าในกรณีผู้อ่านอยู่ในระดับบัณฑิตศึกษาก็ให้อ่านอย่างวิเคราะห์แล้วนำมาอภิปรายกันเพื่อแสวงหาการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ แต่ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนระดับใด สิ่งที่ผู้อ่านความเน้นก็คือการวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้ และการต่อยอดความคิดใหม่ ๆ

สาระสำคัญ

หนังสือ “หลักคิด: การจัดการหลักสูตรและการสอน” ผู้เขียนได้จัดเรียงเนื้อหาเพื่อการนำเสนอให้กับผู้อ่าน โดยลำดับหลักคิดและจัดกลุ่มแนวคิดเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและเป็นการปูพื้นฐานความรู้พร้อมทั้งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการหลักสูตรและการสอนมากยิ่งขึ้น โดยหนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ตอนละ 4 บท รวมทั้งสิ้น 12 บท ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การจัดการหลักสูตร ในตอนที่ 1 นี้ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้เรียนรู้แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย 2 เรื่องหลัก ๆ เรื่องแรกคือแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรในด้านหลักการพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร ส่วนเรื่องที่สองคือแนวทางในการนำความคิดไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งตอนนี้ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหา 4 บทด้วยกัน ดังนี้

บทที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร ผู้เขียนมุ่งเน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครุมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาหลักสูตรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สังคม โดยผู้บริหารเป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบาย และผลักดันให้ดำเนินการจัดหลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ ในขณะที่ครูเป็นผู้นำหลักสูตรและการสอนภาคปฏิบัติไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นทั้งผู้บริหารและครูจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นเบื้องต้นและสอดคล้องกัน

บทที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร ในบทนี้ผู้เขียนให้ความสำคัญกับฐานความคิด (ความเชื่อ ปรัชญา และโลกทัศน์) เพื่อนำไปพัฒนาหลักสูตรให้มีจุดเด่น ลักษณะเฉพาะ และแนวทางที่กลมกลืนกันทั้งระบบ ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรนั้นมี 3 ขั้นตอนใหญ่ คือ (1) การพัฒนาหรือการสร้างหลักสูตร (2) สร้างแล้วก็นำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งมีขั้นตอนมากมาย ทั้งที่นำไปใช้แล้วดีก็พัฒนาต่อ ทั้งที่นำไปใช้แล้วไม่ดีก็ต้องแก้ไขปรับปรุง และ (3) การประเมินหลักสูตร แต่ผู้เขียนจะเน้นการกล่าวถึงรูปแบบและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรในบทนี้

บทที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้เขียนนำเสนอกระบวนการที่นำหลักสูตรลงสู่การปฏิบัติในสถานการณ์จริง การนำสาระไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือการสร้างกิจกรรม ประสบการณ์การเรียนรู้ และกระบวนการอื่น ๆ สำหรับการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการการดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรทั้งหมด

บทที่ 4 การประเมินหลักสูตร การประเมินผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการประเมินหลักสูตรในระดับสถานศึกษา (School level) กับการประเมินหลักสูตรระดับชาติ (National level) ซึ่งการประเมินหลักสูตรระดับชาติจะประเมินในเชิงแนวคิดพื้นฐาน โครงสร้าง เนื้อหาสาระ และกระบวนการ แต่การประเมินหลักสูตรในระดับสถานศึกษานั้นต้องยอมรับในแนวคิดพื้นฐานกลางของระดับชาติเป็นหลัก โดยที่สิ่งที่นำมาประเมินนั้นจะต้องประยุกต์

ให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษา กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ สามารถให้ครูหรือบุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมได้ตามขอบเขตและความเหมาะสม

ตอนที่ 2 การจัดการการเรียนการสอน สำหรับตอนที่ 2 นี้ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้เรียนรู้แนวคิดและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนใน 4 เรื่องหลัก นั่นคือ ข้อแรก รู้กระบวนการทัศน์ใหม่ทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) การศึกษาแห่งชาติ ข้อที่สอง เข้าใจและสามารถดำเนินการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ ข้อสาม ผู้อ่านจะได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม ข้อสี่ สุดท้ายผู้อ่านจะได้เรียนรู้การส่งเสริมการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยเฉพาะการจัด “หน่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษา” (Instruction Development Center)

บทที่ 5 กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา ผู้เขียนจะอ้างอิงการปฏิรูปการศึกษาที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เรื่อยมา จึงกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของ การปรับเปลี่ยน “กระบวนทัศน์ทางการศึกษา” (Paradigm shift) ซึ่งมีผลต่อการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งด้านปรัชญาการศึกษา ด้านหลักสูตร ด้านการสอน และด้านการบริหารจัดการไปพร้อม ๆ กัน การที่ผู้อ่านทำความเข้าใจกระบวนทัศน์ใหม่เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้อ่านที่สนใจและผู้ที่ได้รับผิดชอบในการบริหารหลักสูตร

บทที่ 6 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ ดังที่ผู้เขียนได้เกริ่นนำมาแล้วในบทก่อนหน้านี้ว่า เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาบุคคลให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ควรมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาให้ผู้เรียนได้เติบโต และมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เต็มศักยภาพของตนตามจุดมุ่งหมาย และวิธีการที่ได้กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติที่เน้นการเรียนการสอนในลักษณะกระบวนการ

บทที่ 7 การจัดการเรียนการสอนโดยตรงและโดยอ้อม ผู้เขียนได้กล่าวถึงเทคนิคการสอนของบทนี้ว่าเป็นเทคนิคการสอนที่ถูกพูดถึงกันมาก คือ การสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered instruction) ซึ่งเป็นเทคนิคการสอนที่จำเป็นในยุคที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้อย่างรวดเร็ว โดยเนื้อหาในบทนี้จะรวมถึงประโยชน์และขีดจำกัดของการสอนโดยตรงและโดยอ้อมที่สามารถเกิดขึ้นได้ในการจัดการเรียนการสอน

บทที่ 8 การจัดหน่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษา ในบทนี้ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนผู้เขียนแสดงให้เห็นว่ามีความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา สภาพสังคมหรือบริบทของชุมชนก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ครูและผู้บริหารจำเป็นต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การมีหน่วยที่ช่วยเหลือเรื่องเหล่านี้แทนครูและผู้บริหารจะช่วยแบ่งเบาภาระงานของครูและผู้บริหารได้ ในขณะเดียวกันก็ยังทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

ตอนที่ 3 บทบาทผู้นำทางวิชาการ ซึ่งตอนที่ 3 นี้ ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนในเรื่องการมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ บุคลิกภาพของผู้นำทางวิชาการ และการบริหารบุคลากรทางวิชาการ เรื่องการมีความสามารถในการจัดกระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการได้ เรื่องการมีความสามารถในการจัดระบบงานและการบริหารงานวิชาการ ท้ายสุดคือเรื่องการมีความรู้ความเข้าใจที่สามารถบริหารงานบนความขัดแย้งได้

บทที่ 9 การพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ ผู้เขียนได้นำเสนอการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการที่มีความจำเป็นและพร้อมทั้งประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายและมากมาย ซึ่งผู้เขียนแนะนำให้ผู้อ่านเริ่มจากปัจจัยเชิงคุณภาพก่อน

ซึ่งการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการนั้นมีแนวคิดหลักเกี่ยวกับปัจจัยของคุณภาพ ความเกี่ยวข้องของปัจจัยเหล่านั้น กระบวนการของการพัฒนาคุณภาพ การยกระดับคุณภาพงานด้านวิชาการ คุณลักษณะของผู้เรียนในแนวทางใหม่ รวมถึงกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารในแนวทางใหม่ด้วยเช่นกัน

บทที่ 10 การบริหารบุคลากรวิชาการ ในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงความหมายของบุคลากรวิชาการ (Academic people) หมายถึง ครูและผู้บริหารรวมทั้งบุคลากรอื่นในสายวิชาการ ผู้เขียนเน้นย้ำเกี่ยวกับบุคลากรวิชาการโดยเฉพาะครูถือเป็นบุคลากรหลักของโรงเรียน เพราะหัวใจของความสำเร็จของหลักสูตรและการสอนนั้น ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลซึ่งสำคัญในทุกกลุ่ม แต่กลุ่มบุคคลที่ทำงานวิชาการโดยตรงจะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรและนำไปลงมือปฏิบัติสู่ผู้เรียน ซึ่งบุคลากรวิชาการมีลักษณะเฉพาะตัวที่หลากหลาย ดังนั้นการบริหารบุคลากรวิชาการ จึงมีวิธีการบริหารที่แตกต่างจากการบริหารบุคลากรสายอื่น และมีเป้าหมายของการบริหารที่แตกต่างกัน

บทที่ 11 บทบาทของผู้นำทางวิชาการ การที่หลักสูตรและการสอนของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นผู้เขียนได้อธิบายแนวทางการบริหารของผู้บริหารระดับสูงขององค์กรนั้น ๆ บุคลิกภาพของผู้นำหรือภาวะผู้นำถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้บริหารที่ผู้เขียนกล่าวถึงนั้นคือ ความรู้ความสามารถทางวิชาการ

บทที่ 12 การบริหารความขัดแย้ง ความขัดแย้ง (Conflict) ตามรากศัพท์ภาษาละติน Con = Together และ Figers = To Strike ซึ่งผู้เขียนได้ชี้แจงความหมายเดิมของความขัดแย้งจึงหมายถึง “การต่อสู้กัน” ดังนั้นเมื่อมีบุคคลมากกว่า 1 คน มาร่วมเกี่ยวข้องกันไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง มักเกิดความไม่ลงรอยกันหรือเกิดความขัดแย้ง ผู้เขียนจึงชี้ประเด็นปัญหา ซึ่งปัญหาที่จะเกิดขึ้นนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับชั้นและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ความขัดแย้งมีประโยชน์และแก้ไขได้ ซึ่งเป็นเนื้อหาในบทนี้

คุณค่า

หนังสือ “หลักคิด : การจัดการหลักสูตรและการสอน” คุณสมบัติพิเศษของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้เขียนเนื้อหาทุกตอนและทุก ๆ บท นำเสนอโดยการเขียนที่ใช้ภาษาที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้เริ่มต้นในการศึกษาวิจัยทางหลักสูตรและการสอน อีกทั้งในทุก ๆ บทผู้อ่านจะได้ตอบคำถามท้ายบท และในสาระเนื้อหามีการหยิบยกตัวอย่างที่หลากหลายเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยและพัฒนาทางด้านการจัดการหลักสูตรและการสอนของผู้ที่ศึกษา พร้อมทั้งหยิบยกประเด็นปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อการจัดหลักสูตรและการสอน อีกทั้งผู้เขียนได้เสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนเพื่อศึกษาและเป็นแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพและอย่างมีคุณภาพ

References

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2562). *หลักคิด: การจัดการหลักสูตรและการสอน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.